

A kommunikáció útjai / szerk.
Ivaskó Livia. – Bp. : Gondolat ;
MTA-ELTE Kommunikációelméleti
Kutatócsoport, 2004. 196 p. –
(Jel-Kép könyvtár ;
ISSN 1416 4264)
ISBN 963 9567 02 7

A kommunikáció útjai

A kommunikációkutatás és -tudomány viszonylag fiatalnak tekinthető a tudományok sorában. Első művelői közül jó néhányan angol nyelvterületről származtak, s ezekben az országokban már sok évtizedes múltra tekint vissza mind a kutatás, mind pedig az oktatás. A Szegedi Tudományegyetem Médiatudományi Tanszéke 2002-ben *Kommunikációkutatás* címmel szervezett konferenciát azzal a szándékkal, hogy egymás mellett, együtt jelenhessenek meg azok a szakemberek – pszichológusok, etológusok, informatikusok, nyelvészek, pszichoterapeuták –, akik a saját szakterületükön, de a kommunikáció szempontjából vizsgálnak egy adott problémát. Mindannyian a kommunikációt elemezték, de mindannyian más és más aspektusból tették. Az *Ivaskó Livia* által szerkesztett kötetben olvasható tanulmányok mint mozaikdarabkák állnak egymás mellett, és jó betekintést adnak arról, hogy jelenleg hol tartunk e tudományterület vizsgálatában.

A kötet két nagy egységből áll: az első részben (Szociálpszichológiai, szociológiai és evolúciós pszichológiai irányvonalak a kommunikációkutatásban) azok az írások kaptak helyet, amelyek szociálpszichológiai, szociológiai és evolúciós pszichológiai szempontból közelítenek, míg a másodikba a pragmatikai szempontot előtérbe helyező tanulmányok kerültek (Pragmatikai szempontok a kommunikációkutatásban). A szerzők között – a teljesség igénye nélkül – olyan nevek találhatók, mint *Siklaki István*, *Horányi Özséb*, *Terestyéni Tamás* vagy *Ivaskó Livia*.

A kommunikációkutatás történetét végigkíséri a terminológia sokszínűsége. Vagyis, nem alakult ki eme szakterület egységes szakszókincse, nem született a szakemberek között szaknyelvi konszenzus. De ez nem csupán magyar sajátosság, mert a többnyire az angoltól átvett kifejezések és azok magyarítása mellett e tudomány szakirodalmát olvasva, gyakran találkozhatunk mi magunk is például a franciából vagy a németből átvett kifejezésekkel. A *Kommunikáció útjai* című kötetben is az egyes szerzők az általuk, illetve a saját tudományterületük által elfogadott szakszókincset használják, a kötetet ebből a szempontból is a sokszínűség jellemzi.

A továbbiakban az egyes tanulmányok részletes ismertetése helyett inkább egy-egy gondolat több helyütt való megjelenése esetén igyekszem rámutatni az egyes tanulmányokban meglévő a közös vonásokra, illetve felhívni a figyelmet arra, hogy a szerzők mely szempontból vizsgálják a kérdést, s hová helyezik a hangsúlyt.

A kötetet kézbe véve szembetűnik, hogy jó néhány szakterület képviselője állította vizsgálódása középpontjába a médiát. *Síklaki István* szociálpszichológiai megközelítése mellett a *Tóth Péter*, *Gál Szimona*, *Tóth Borbála* szerzőhármás evolúciós pszichológiai aspektusból vizsgálja ugyanezt; *Tóth Benedek* érdeklődése pedig *Niklas Luhmann* munkásságának e részét állítja a középpontba.

Síklaki István (Kommunikációs automatizmusok és a tudatlan befolyásolás) a kommunikáció tudatos, explicit síkján túli, a tudattalanra ható, az előzővel párhuzamosan zajló folyamatot mutatja be, azt, ahogyan bizonyos viselkedéseknek okokat, motívumokat tulajdonítunk, s azt is, hogy ezek miként hatnak társas magatartásunkra. Példaként, egy 1970-es londoni zavargás lefolyását és annak a sajtóban való megjelenítését elemzi a Fowler és munkatársai által kidolgozott tranzaktív és non-tranzaktív nyelvtani szerkezetek segítségével. Előbbi szerkezetek egyértelmű és explicit módon közlik, hogy ki mit tesz, és a cselekvés milyen tárgyra irányul. Ezzel szemben a non-tranzaktív szerkezetekből csak a cselekvés alanyáról és tárgyról kapunk információt. Az angol kutatók két napilap, egy baloldali és egy konzervatív napilap ugyanarról az eseményről közölt híradásai alapján levont eltérő politikai következtetéseit elemezte. Megfigyelhető volt, hogy pusztán azáltal, hogy az egyes tudósításokban mások voltak az ágensek, az eseményekért is más tettek felelőssé.

A Tóth–Gál–Tóth szerzőhármás a szappanoperákban megjelenő agresszió női nézőkre gyakorolt hatását kutatja, azt, hogy a médiában megjelenő agresszió hatással van-e viselkedésünkre *A szappanoperák hatása a női nézőkre: egy evolúciós pszichológiai megközelítés lehetősége* c. írásban. A probléma azért különösen érdekes, mert bár folytak és folynak ilyen irányú kutatások, egyértelmű választ mindezekig nem kaptunk a felvetett kérdésre. Mint az a különböző iskolák által képviselt hatásértelmezésekből kiderül *R. Huesmann* és *L. Eron* vélekedése szerint a médiában bemutatott agresszió egyértelműen növeli a nézők agresszivitását. G.

Gerbner ellenben azt állítja, hogy a képernyőn látható agresszió nem az agresszív magatartást, hanem alapvetően az erőszak iránti attitűdöt befolyásolja. *J. L. Freedman* a televízióban jelen lévő erőszak hosszú távú hatásának nem bizonyított voltára hívja fel a figyelmet, valamint hangsúlyozza, hogy a kérdést nem lehet laboratóriumban vizsgálni, mivel így jelentősen torzulnak az eredmények. A szerzők még számos elméletet, megközelítést ismertetnek a fentiekén túl, de talán ezek a legjellemzőbbek. *Tóth Péter* és munkatársai fontosnak tartják leszögezni, hogy ezen vizsgálatok egyikének sem sikerült tartós negatív hatást bizonyítaniuk.

Tóth Benedek: Niklas Luhmann és a német médiatudomány c. tanulmányában a német nyelvterület médiatudományról vallott nézeteinek ismertetésére vállalkozott, elsősorban Niklas Luhmann és Max Weber munkásságára koncentrálna. A 20. század első két évtizedében Németországban megalakultak az „újságtudományi” (Zeitunswissenschaft, Zeitungskunde) intézetek, melyek jellegzetessége az volt, hogy kizárólag a napisajtóval foglalkoztak. Max Weber 1910-ben megjelent, s kevés visszhangot kiváltó írásában olyan kérdéseket tárgyalt, amelyek nemrégiben kerültek ismét a tudományos diskurzus középpontjába. Ő az, aki az újságot mint kapitalista üzleti magánvállalkozást határozza meg, és elsődlegesen elemzendőnek tekinti azt a viszonyrendszert, amely a politikai pártokhoz, az üzleti világhoz és egyéb csoportokhoz fűzi. Véleménye szerint egy lapot, annak tartalmát alapvetően két ügyfélkör határoz meg: a vásárlóké és a hirdetőké. Részletesen elemzi az újság és a közvélemény viszonyát, valamint azt a hatalmat, amellyel egy lap rendelkezik. Kitér az újságírók személyének vizsgálatára is, arra, hogy miféle szakmai követelményeknek kell megfelelnie egy újságírónak. A Weber által felvetett problémák és vizsgálati területek számbavételéből is jól látható, hogy egy évszázad után is aktuálisak a felvetett kérdések. A német publicisztikatudomány a '60-as évektől magán viseli az amerikai iskolák hatását, amely leginkább azzal jellemezhető, hogy az érdeklődés homlokterébe az empiria ke-

rült. A német nyelvterületen egymás szinonimáiként használják a kommunikációtudomány, a publicisztikatudomány, az újságtudomány és a médiatudomány kifejezéseket, a zszurnaliztika megnevezéssel egyetemben. A szakemberek vélekedése szerint a különbség pusztán a hangsúlyokon van, mivel minden elnevezés mögött ugyanaz a tárgy található, vagyis mindegyik a nyilvánosságban lezajló kommunikáció folyamatával foglalkozik. Egyes vélekedések szerint nem egy tudományról, hanem tudományok összességéről beszélhetünk, amelyek interdiszciplináris kapcsolatban állnak egymással. Mások azonban úgy tartják, hogy létezik egyrészt a kommunikációkutatás és mellette különálló tudományként a médiatudomány, amelynek része a publicisztikatudomány. Tóth Benedek tanulmányának második felében a zszurnalizmus diszkuszióját mutatja be, illetve annak kapcsolatát a Niklas Luhman nevéhez köthető rendszerelméleti megközelítéshez.

A könyv *Pragmatikai megközelítések* címet viselő második részéből érdemes említést tennünk *Nemesi Attila László* (Udvariasság és racionalitás a nyelvhasználatban) *Ivaskó Livia* (A pragmatikai kompe-

tencia nyelvelméleti érvek, és neurolingvisztikai realitás) tanulmányára. Mindkét szerző nagy teret szentel az udvariassági és az együttműködési elvek ismertetésének. Nemesi részletesen foglalkozik az udvariasság értelmezéseivel, a racionális kommunikáció elveivel, valamint felállít egy kétszintű modellt, amely feloldja a problémával korábban foglalkozó kutatók által korábban megfogalmazott ellentmondásokat. Míg Nemes a kérdést szociálpszichológiai megközelítésből vizsgálja, addig *Ivaskó* ugyanezt neurolingvisztikai aspektusból teszi.

A könyv erénye, hogy számos olyan megközelítési módot jelenített meg egy helyütt, amelyek korábban ilyen formában nem találkozhattak egymással. A téma iránt érdeklődő olvasó – legyen az akár szakember, akár laikus – élvezettel ismerkedhet meg a nézőpontok sokszínűségével, s élvezheti az egyetlen téma sokoldalú megközelítéséből adódó változatosságot. A szerzők és a szerkesztő alapos munkáját dicsérik a tanulmányok végén fellelhető irodalomjegyzékek, amelyek az érdeklődőket igazítják útba a tovább- és utána olvasásnál.

Péterfi Rita

A soproni Nyugat-Magyarországi Egyetem Központi Könyvtára 2005. november 8-9-én rendezte meg az NKA támogatásával a 6. könyvtári és közgyűjteményi napokat, melynek mottója

„Alapít a múltra – épít a jelenre – és lát a jövőbe” volt.

A konferencia vendégei a könyvtár, levéltár, muzeális gyűjtemények, valamint régi könyvek és kéziratok számítógépes feldolgozásáról, teljes körű gépesítéséről, ezek közös platformon való megvalósításáról hallhattak előadásokat.

A második napon műhelymunka keretében az első nap felmerült témák, kérdések gyakorlati megvalósításáról esett szó.

A konferencia kiadványaként jelent meg a NKA, az eCorvina és a Nyugat-Magyarországi Egyetem támogatásával a „Közös katalogizálás Magyarországon: múlt – jelen – jövő” c. tanulmánygyűjtemény hagyományos könyv és CD-ROM formátumban is. Tartalma a könyvtári automatizálás és a közös katalogizálás történetét, valamint jelenét és a várható tendenciákat dolgozza fel és hasznos gyakorlati útmutatót ad a könyvtári adatbázisok használatához, elérhetőségükhöz is. A kötet elérhető a <http://ilex.efc.hu> címen MOKKA menüpont alatt. *(Tompa Zsoltné beszámolója alapján, Katalist, 2005. november 21.)*

A tudományos publikációkhoz való szabad hozzáférés magyarországi irodalmának bibliográfiája

A <http://www.jfk.szie.hu/IKT/szabadbibl/szabadbibl.htm> címen elérhető a szabad hozzáférés magyarországi irodalmának bibliográfiája. Közlését nem a Magyarországon megjelent írások nagy száma indokolja, hanem annak szükségessége, hogy a szabad hozzáférés eszméjét minél szélesebb körben tegyük ismertté a magyar könyvtárosok és a kutatói társadalom előtt.

A szabad hozzáférés lényege, hogy a felhasználónak nem kell fizetnie azért, hogy tudományos közleményeket az Interneten olvasson, azokat kinyomtassa, nem-kereskedelmi célokból tovább is adhassa, és mindez korlátozások nélkül tehesse.

A bibliográfia összeállításához (részben autopsziával) vizsgáltuk a nyomtatott és elektronikus magyar könyvtári szaksajtót.

Mivel a témát feldolgozó cikkek száma viszonylag kicsi, a szabad hozzáférést feldolgozó referátumokat és híreket is számba vettük.

A bibliográfia nyomtatott változata egy tanulmány kíséretében megjelenik majd a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 2006. 3. számában.

A bibliográfia építését online formában tovább folytatjuk.

Igyekezünk minden, a fenti definíciók tág értelmezésének megfelelő publikációt felkutatni.

Ha mégis kimaradt volna valamely cikk, referátum, vagy hír, örömmel vesszük, ha ezekről értesítenek.

A későbbiekben megjelenő írásokról is szívesen fogadunk értesítést.

Koltay Tibor

*A Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai
Kar Informatikai és Könyvtártudományi
Tanszékén és a Berzsenyi Dániel Főiskola
Könyvtár- és Információtudományi Tanszékén
főiskolai docens
Koltay.Tibor@jfk.szie.hu*

Tóth Erika

*A Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai
Kar Informatikai és Könyvtártudományi
Tanszékén főiskolai tanársegéd
Toth.Erika@jfk.szie.hu*